

REGÜLASYON İKTİSADINA GİRİŞ

Coşkun Can Aktan
Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ccan.aktan@deu.edu.tr

&
Serdar Yay
Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
serdaryay@sdu.edu.tr

Özet

İktisadi regülasyonlar, devletin piyasa ekonomisinin işleyişindeki aksaklıkları ve başarısızlıkları ortadan kaldırmak için piyasayı ve piyasa oyuncularının davranışlarını düzenlemeye ve kontrol etmeye yönelik kurallar ve kurumlar oluşturması anlamına gelir. İktisadi regülasyonlar, regülasyon iktisadının temel inceleme konusudur. Regülasyon iktisadına giriş niteliğindeki bu çalışma içerisinde genel olarak regülasyon kavramı, türleri ve amaçları incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İktisadi Regülasyonlar, Kontroller, Piyasa Başarısızlığı

Alan Tanımı: İktisat, Regülasyon İktisadı

AN INTRODUCTION TO THE REGULATORY ECONOMICS

Abstract

Economic regulations consist of rules and institutions to regulate and control the markets and the behaviour of economic agents (actors) to eliminate the imperfections and/or deficiencies of the market economy. This is an introductory

study on Regulatory Economics. We aim to analyze and explore the various aspects of regulation and controls in market economy.

Keywords: Regulation, Control, Economic Regulation, Theory of Regulation

JEL Classification: H4, K2, L5

I. GİRİŞ

İktisadi regülasyonlar, devletin piyasadaki etkinsizlikleri ve başarısızlıkları ortadan kaldırmak için piyasayı ve piyasa oyuncularının davranışlarını düzenlemeye ve kontrol etmeye yönelik kurallar ve kurumlar oluşturması anlamına gelir. Regülasyon iktisadına giriş niteliğindeki bu çalışma içerisinde ilk olarak regülasyon kavramını, regülasyon ve kontrol kavramı arasındaki benzerlik ve farklılıkları ve daha sonra da genel olarak regülasyon türlerini ve özel olarak da iktisadi regülasyon türlerini incelenecektir.

II. TERMİNOLOJİ: TEMEL KAVRAMLAR

İngilizce literatürde “*regulation*” olarak karşımıza çıkan regülasyonun dilimizdeki karşılığı düzenlemedir. Toplumsal değeri olan faaliyetlerin bir otorite tarafından, dışarıdan ve sürekli olarak kontrol edilmesi anlamına gelen regülasyon, kısaca kamu, özel veya kar amacı gütmeyen yaptırım gücüne sahip herhangi bir otorite tarafından oluşturulan ve uygulanan kurallar bütünü olarak tanımlanabilir (Çetin, 2005: 107; Aktan & Karaaslan, 2009: 79; Aktan, 2016.).

Regülasyon ile kurumsal düzenlemeleri sağlamak, piyasadaki etkinsizlikleri ortadan kaldırmak, mal ve hizmetlerin en düşük maliyetlerle üretilmesini veya sunulmasını sağlamak, mal ve hizmetlerin tüm bölge ve gelir gruplarına ulaşmasını sağlamak, piyasadaki rant yaratmaları önlemek gibi hedeflere ulaşımak istenmektedir (Atiyas, 2000: 22).

Regülasyon modern devletlerin doğuşundan çok daha önceki dönemlerde ortaya çıkmış, insanlık tarihi boyunca var olagelmiştir. Örneğin, M.Ö yaklaşık 2100 yıllarında Babil Kralı Hammurabi'nin kendi adıyla bilenen Hammurabi Kanunları'nda geçen bazı uygulamalar regülasyon örneği olarak değerlendirilmektedir. Ancak literatürde regülasyonun başlangıcı olarak 1887 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde “*Eyaletlerarası Ticaret Komisyonu*

(*Interstate Commerce Commission*)”nun kurulmasının kabul edildiği görülmektedir (Akça, 2007: 15-16).

Kamusal regülasyon ise sosyal ve ekonomik amaçlara yönelik olarak devlet tarafından yürürlüğe konulan her türlü anayasal, yasal ve kurumsal düzenlemeler ile kamusal politikaları ve yapılan uygulamaları ifade etmektedir Kamusal regülasyon kavramı kısaca devletin toplumsal düzenin işleyişine yönelik yaptığı her türlü hukuki düzenleme ve müdahaleyi ifade etmektedir.(Aktan, 2016.)

Ekonomik düzenin sağlanması için kurallar ve kurumların önemine işaret eden Yeni Kurumsal İktisat Okulu’nun öncülerinden biri olarak kabul edilen 1993 Nobel Ekonomi ödülü sahibi Douglas C. North’un büyük bir anlam taşıyan “*Oyuncuların davranışlarını belirleyen oyunun kurallarıdır.*” cümlesinden yola çıkarak kamusal regülasyonları şu şekilde tanımlamamız da mümkündür (North, 2010: 9): Kamusal regülasyonlar, devletin piyasadaki etkinsizlikleri ortadan kaldırmak için piyasayı ve piyasa oyuncularının davranışlarını kontrol etmeye yönelik kurallar koymasındır.

Terminoloji açısından regülasyona benzer bazı terimleri de burada kısaca açıklamakta yarar bulunmaktadır.¹

Örneğin, “*ekonomik müdahale (economic intervention/interference)*” kavramı ile ekonomik regülasyon kavramı birbiri yerine ikame edilebilir şekilde kullanılabilecek iki kavramdır (Aktan & Karaaslan, 2009: 80).

“*Kamusal regülasyon*” ile “*özel regülasyon (self regulation)*” birbirinin zıddı iki kavram olarak ele alınabilir. Kamusal regülasyonlar, devlet tarafından ekonomiye yapılan müdahale, düzenleme ve kontrolleri içerir. Özel regülasyon ise bireyler veya firmalar tarafından herhangi bir kanuni yaptırıma ihtiyaç duyulmaksızın gönüllü olarak oluşturulan ve uygulanan kurallardır (Ogus, 1999: 587; Brown & Jackson, 1994: 48). Bireyler veya firmalar özel regülasyonlar ile devlet müdahalesine ihtiyaç duymadan problemleri kendi içlerinde çözmeye çalışmaktadırlar (Kleinstеuber, 2004: 63).

Devletin çeşitli amaçlarla uyguladığı ekonomik, sosyal ve idari regülasyonların azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması “*deregülasyon*” kavramını ifade etmektedir (Aktan, 2003: 368). Regülasyonların devletin belirlediği hedeflere

¹ Regülasyon iktisadına giriş niteliğinde temel bir çalışma için bkz. Aktan, 2016; Aktan-Karaaslan,2009.

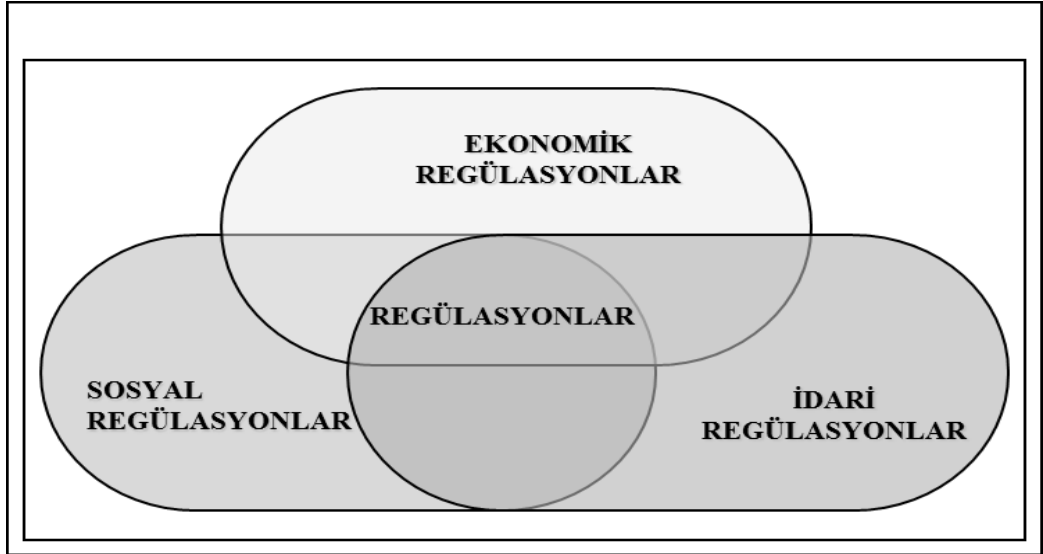
uyum sağlamaması, temel iktisat politikalarından sapmalara yol açması gibi durumlarda deregülasyon ile, uygulanmakta olan düzenleme ve kontrollerden vazgeçilmektedir, ancak deregülasyon ile mevcut regülasyonların azaltılması bunların yerine yeni regülasyonların gelmeyeceği anlamını da taşımamaktadır (Oğuz, 2011: 57).

Regülasyon konusu ile ilgili bir diğer kavram ise “*reregülasyon*” olarak karşımıza çıkmaktadır. Reregülasyon, regülasyonun mevcut haliyle veya geliştirilmiş bir şekilde yeniden uygulanmasıdır (Kraus, 2005: 192). Reregülasyon, kısa ve öz bir şekilde yeniden düzenleme olarak ifade edilebilir. Reregülasyonun genel amacı etkin bir piyasa yapısı oluşturmaktır.

III.TİPOLOJİ: REGÜLASYON ve KONTROL TÜRLERİ

Devletin özellikle bazı alanlarda uyguladığı regülasyonları herhangi bir regülasyon türü altında belirtmek mümkün olmasa da kamusal regülasyonlar literatürde ağırlıklı olarak “*ekonomik regülasyonlar*”, “*sosyal regülasyonlar*” ve “*idari regülasyonlar (süreç regülasyonları)*” olmak üzere üç türde karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 1: Regülasyon Türleri

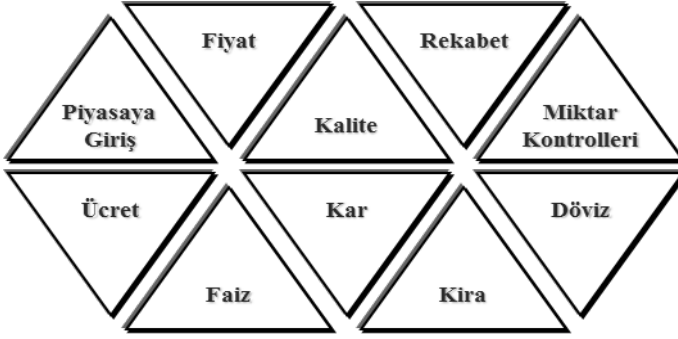
Ekonomik regülasyon, piyasada mevcut aktörler arasında yeterli düzeyde rekabet ortamının yaratılmasına yönelik bir ortam yaratmak veya piyasada aktör sayısı az ise, az olan aktörlerin davranışlarını rekabet halinde olmaları durumunda sergileyecekleri davranışlara benzer hale getirmeye yönelik kurallar koymak yoluyla piyasaların etkinliği sağlamayı amaçlayan regülasyonlardır (Tepe & Ardiyok, 2004: 108-109). Başka bir tanım yapmak gerekirse, ekonomik regülasyonlar, sosyo-ekonomik iktisadi hedeflere ulaşmak için yasal araçların kullanılması olarak da ifade edilmektedir (Hertog, 1999: 223). Ekonomik regülasyon, kısa ve öz bir tanımla devletin ekonomiye yaptığı müdahaleleri ifade etmektedir.

Ekonomik regülasyonlar, kendi içerisinde “*yapısal regülasyonlar (structural regulations)*” ve “*davranış regülasyonları (conduct regulations)*” olarak ikiye ayrılmaktadır (Aktan, 2016.). Ancak bu ayrıma geçmeden önce ekonomik regülasyonların daha iyi anlaşılması ve ekonomik kontroller ile karıştırılmaması için ekonomik regülasyonlar ve ekonomik kontroller arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymamızda yarar vardır.

Devlet, ulaşmaya çalıştığı amaçları gerçekleştirmek için belirli ekonomik faaliyetleri doğrudan düzenlemeye tabi tutabilir ve/veya mal ve faktör piyasalarında serbestçe oluşacak fiyatlara müdahale edebilir. Devletin çeşitli nedenlerle ekonomiye müdahalede kullandığı bu iki araçtan birincisi “*ekonomik regülasyon*” ikincisi ise “*ekonomik kontrol*” olarak adlandırılmaktadır (Aktan, 1993: 54).

Piyasaya giriş ve piyasadan çıkışın düzenlenmesi, belirli sektörlerde yasal tekellerin oluşturulması, uluslararası ticarete kısıtlamalar getirilmesi, Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) zararlarının hazineden karşılanması, bazı sektörlerde sübvansiyonlarda bulunulması ve üretim faktörlerinin fiyatlarının kontrol edilmesi ekonomik regülasyonlara örnek olarak verilebilir (Aktan, 2001: 43). Diğer yandan, mal veya hizmetin satış fiyatlarının kontrolü, ücret kontrolü, kira kontrolü, faiz kontrolü gibi uygulamalar ekonomin kontrollere örnek verilebilir (Aktan, 1993: 54). Devlet ekonomik kontroller aracılığıyla mal ve üretim faktörlerinin piyasada serbestçe oluşabilecek fiyatlarına müdahalede bulunur.

Şekil 2: Başlıca Ekonomik Regülasyonlar ve Kontroller

Devletin ekonomik regülasyonlar ve kontrollere başvurmasının nedeni aşağıda detaylı bir şekilde ele alacağımız “*piyasa başarısızlığı*” argümanıdır. Ekonomik regülasyonlar ve kontroller özellikle vatandaşlarına minimum gelir sağlamak için piyasa güçlerinin işleyişini değiştirmeye yönelik refah devleti anlayışını savunan ve toplumun refahını arttırmanın metotlarını araştıran refah iktisatçıları tarafından savunulmaktadır.

Refah iktisatçıları, ekonomik regülasyonlar ve kontroller yoluyla piyasanın sağlıklı ve düzenli bir şekilde işleyeceğini, öte yandan piyasada oluşması muhtemel tekelleşmenin de engelleneceğini savunmuşlardır.

Refah iktisatçılarının argümanlarının yanı sıra devlet bazen yeni firmaların “*piyasaya girişi*”ni yasal yollarla engellemektedir. Meslek lisansı, patent ve kamu imtiyazı piyasa girişin önündeki engellere örnek gösterilebilir. Berber dükkanı açmak, taksicilik yapmak, eczane veya tekel bayi açmak gibi bazı iş ve mesleklere sahip olmak ve dolayısıyla bu sayede piyasaya girmek için meslekle ilgili lisansa sahip olmak gerekmektedir. Dolayısıyla meslek lisansı çoğu kez piyasaya girişi engellemektedir. Piyasaya girişe yasal olarak engel koyan bir diğer faktör ise patenttir. Patent bir yenilik sahibine verilen fikri mülkiyet hakkıdır. Yenilik sahibinin yenilik konusu ürünü belirli bir süre üretebilme, kullanabilme, satabilme veya ithal edebilme hakkını belirtmektedir. Öte yandan devlet bazen bir malın veya hizmetin sağlanması için özel bir firmaya bir imtiyaz (franchise/franchising) verebilir. Devletin sağladığı bu kamusal imtiyaz, diğer firmaların imtiyaza konu olan malların ve hizmetlerin sağlanmasını engellemektedir.

Bu noktada Chicago Okulu temsilcilerinden Harold Demsetz tarafından ileri sürülen “*Demsetz Rekabet Teorisi (Franchise Bidding)*” ne kısaca değinmekte

yarar vardır. Demsetz, piyasada tam rekabetin sağlanması için piyasa girişte potansiyel firmalar arasında piyasada faaliyet gösterme imtiyazı için rekabetçi bir ihale düzenlenmesi gerektiğini öne sürmüştür. Buna göre ihaleyi kazanan firma doğal tekel haline gelecek fakat devletin belirlediği koşullara göre hareket edecektir. Böylece rekabet ihale aracılığıyla sağlanacak ve en düşük fiyatı taahhüt eden firmanın piyasada faaliyet gösterebilmesine izin verilecektir (Ardıyok, 2002: 64-65). Demsetz'in teorisi imtiyaz (franchise/franchising) yönteminin temelini oluşturmaktadır.

Devlet, piyasada rekabeti sağlamak amacıyla firmaların piyasaya girişini bu yöntemlerle engelleyebilir. Devlet bazen de piyasaya girişi sınırlandırdığı gibi, çıkışı da sınırlandırabilir. Piyasadan çıkışın izne tabi olduğu durumlarda firmalar piyasayı kendiliğinden terk edemezler. Firmalar bir piyasaya girerken piyasadan çıkış şartlarını da göz önünde bulundurmaları zorundadırlar, bu nedenle özellikle piyasadan çıkış şartlarının ağır olduğu durumlarda firmalar söz konusu piyasaya girmekten vazgeçebilir.

Bir piyasada, normalde üretim araçlarının fiyatları arz ve talep yoluyla belirlenir. Ancak devlet “*fiyat kontrolleri*” ile piyasadaki fiyatlara müdahale edebilir. Fiyat kontrolleri, taban fiyatlar (minimum fiyatlar) ya da tavan fiyatlar (maksimum fiyatlar) belirlenmesi şeklinde olabilir. Yüksek fiyatlar, kıt mallarda kaynak tahsisinde etkinlik sorununu çözmek için bir yol olabilir. Örneğin yüksek yiyecek fiyatları yoksullar için oldukça önemli bir sorundur. Bu nedenle, devlet bir tavan fiyat belirlemeyi tercih edebilir. Tavan fiyat belirleme amacı, tüketiciler için fiyatı düşürmektir. Tarım ürünlerinde taban fiyatlar oluşturulması gibi taban fiyat tespit etme uygulamalarının amacı ise üreticiler için fiyatı yükseltmektir (Begg & Fischer & Dornbusch, 1997: 38- 40).

Devlet, fiyatlar üzerinden “*kar kontrolleri*” yoluyla da piyasaya müdahale edebilir. Burada devlet belirlediği kar oranlarını göre piyasadaki fiyatı tespit eder ve böylece devlet kar kontrolleri ile firmaların aşırı kar elde etmesini engellemeyi amaçlar.

Devlet, piyasada satılan bir mal veya hizmetin miktarını ve kalitesi de kontrol edebilir. Örneğin, tüm vatandaşların yararlanması gereken bir mal veya hizmeti, firma eğer karını maksimize etmek amacıyla belirli bölgelere sunuyor ise devlet bu duruma müdahale eder ve söz konusu mal veya hizmetin daha fazla üretilmesini “*miktar kontrolleri*” aracılığıyla sağlar. Öte yandan devlet, “*kalite*

kontrolleri” aracılığıyla bir mal veya hizmetin kalitesi için minimum standartlar belirleyebilir.

Devlet, bütün bu ekonomik kontroller aracılığıyla piyasada “*tam rekabet*”i sağlamayı da hedeflemektedir. Bu kontrollerin yanı sıra devlet, firmaların yatırım kararlarına, sermaye oranlarına vb. durumları da kontrol etmek isteyebilir. Bazı iktisatçılar, devletin tüketicileri, kiracıları, tasarruf sahiplerini, ücretlileri vb. piyasa aktörlerini korumak amacıyla bu tür kontroller aracılığıyla piyasaya müdahale ettiğini iddia etmektedirler.

Devlet, emek piyasasına da regülasyonlar ve kontroller aracılığıyla müdahale edebilir. Örneğin devlet piyasada çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve düşük ücret politikasından vazgeçilmesi için “*ücret kontrolleri*” aracılığıyla da bazı tedbirler alabilir. Bunun en güzel örneği ise, asgari ücret uygulamasıdır. Devlet, işgücüne ödenecek ücretlerin belirli bir seviyenin altına düşmesini böylece engelleyecektir.

Devlet para politikalarına bağlı olarak “*faiz kontrolleri*” aracılığıyla para piyasalarına da müdahale edebilir. Burada önemli olan ülke ekonomisinin içinde bulunduğu duruma (enflasyon, deflasyon vb.) dikkat etmektir. Devlet, faiz kontrolleri ile kontrol etmek istedikleri faiz oranını ülke ekonomisinin içinde bulunduğu duruma göre yükseltmeyi ve düşürmeyi tercih edebilir.

Devlet, döviz arz ve talep edenlerin karşılaştığı döviz piyasalarına da “*döviz kuru kontrolleri*” aracılığıyla müdahale edebilir. Uluslararası olan bu piyasada, döviz arz edenlerle döviz talep edenlerin karşılaşması sonucu döviz fiyatı (döviz kuru/kambiyo kuru) oluşur. Devlet döviz piyasasına doğrudan döviz alıp-satarak, vergi, teşvik vb. uygulamalar, kota vb. sınırlamalar ile müdahale yöntemlerine başvurabilir (Alkin, 2004: 7). Böylece piyasadaki döviz fiyatını etkilemiş olur.

Öte yandan ekonomide mülkiyet hakkının serbest olması herkesin konut sahibi olacağı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle ekonomide, gayrimenkullerin kiraya verildiği ve kiralandığı bir piyasa da mevcuttur (Alkin & Yıldırım & Özer, 2003: 119). Kiralık gayrimenkul talep ve arz edenlerin bulunduğu bu piyasada devlet, gayrimenkul kiralari için taban ve tavan fiyatı belirleme yolunu izleyebilir. Böylece devlet “*kira kontrolleri*” yoluyla piyasa mekanizmasına başka bir yoldan müdahalede bulunabilir.

Son olarak, “*tarife*” olarak adlandırılan ve uluslararası ticarete konu olan bütün mallara uygulanan vergiler ve ithal edilen ürünlerde “*kota*” olarak adlandırılan

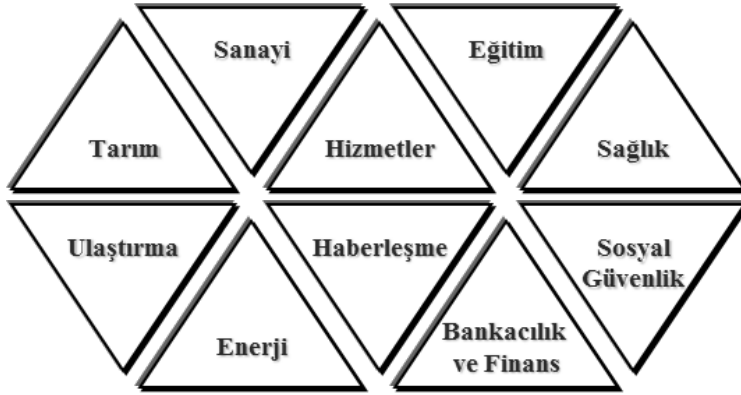
sınırlamalar veya yasaklar da dahil olmak üzere devlet, uluslararası ticaret alanında da bazı düzenlemelere başvurabilir. Bu tür düzenlemelerin başlıca nedeni evdeki “*bebek endüstrilerini (infant industries)*” dış rekabetten korumaktır.

Bebek endüstrileri tezi ile, iktisadi kalkınma ve ulusal firmaların yabancılara kıyasla rekabet güçlerini artırmak amacıyla devletin dış ticarete müdahale etmesi gerektiğini varsayar. Bu tez, ölçek ekonomileri, tecrübe, bilgi birikimi ve teknolojik üstünlük gibi nedenlerle rakiplerine karşı dezavantajlı konumda olan bir endüstrinin, ileride gelişip karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmasını sağlayacak optimum büyüklüğe veya optimum üretim düzeyine ulaşınca kadar, dış rekabete karşı korunmasını öngörür.

Devletin dış ticarete müdahale etmede kullandığı gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları, ithalat yasakları vb. uygulamalarda mevcuttur. Devlet gümrük vergileriyle fiyat mekanizmasının işleyişine müdahale de bulunabilir. Gümrük vergileri, malların sınırdan geçişi sırasında devletçe alınan vergidir. Miktar kısıtlamaları ise devletin belli bir miktarın ötesinde dış ticaret yapma olanağını ortadan kaldırmasıdır. Öte yandan devlet bazı malların ülkeye sokulmasını ithalat yasakları ile engelleyebilir.

Görüldüğü gibi devlet, mal ve hizmet piyasalarından faktör piyasalarına, emek piyasalarından para piyasasına, döviz piyasalarından dış ticarete her alana ekonomik regülasyonlar ve kontroller aracılığıyla müdahale etmektedir.

Şekil 3: Başlıca Sektörel Ekonomik Regülasyonlar

Yukarıda Şekil 3’te ise ekonomik regülasyonların uygulandığı başlıca sektörler yer almaktadır. Örneğin, devlet tarım sektöründe, tıpkı asgari ücret uygulaması gibi bazı tarımsal ürünler için tarımsal destekleme fiyatı uygulaması ile bir taban fiyat belirleyebilir. Böylece devlet söz konusu tarımsal ürünler için belirlediği fiyatın altında bir işlem yapılmasını engellemektedir. Devlet, toplumsal hayatın her alanında; vergilemeye ilişkin düzenlemeler, hizmetlerin kalitesini arttırmaya ilişkin düzenlemeler, eğitim kurumlarına ilişkin düzenlemeler, tüketicilerin korunması ve rekabetin artırılmasına yönelik bankacılık ve finans sektörü ile ilgili düzenlemeler, iş yerlerinde çalışma koşullarına yönelik düzenlemeler, çalışma yaşına ilişkin düzenlemeler ve sosyal sigorta vb. gibi uygulamalar ile sanayiden eğitime, sosyal güvenlikten sağlığa, hizmet sektöründen bankacılık ve finans sektörüne kadar pek çok sektöre müdahale edebilir.

Ulaşım, enerji, haberleşme vb. sektörlerden oluşan ve doğal tekel niteliğinde bulunan altyapı hizmetleri de devletin müdahale ettiği sektörlerin başında gelmektedir. Devlet, altyapı hizmetlerine yönelik hukuki düzenlemeler (rekabet hukuku, antitröst hukuku vb.) ve doğal tekellerin regülasyonu (kar regülasyonu, fiyat regülasyonu, piyasaya giriş-çıkış regülasyonu, hizmet kalitesi regülasyonu vb.) ile tüketicileri tekeli fiyatlardan, düşük kaliteli hizmetlerden ve kartelci firma davranışlarından korumayı amaçlar (Parker, 2001: 8). Çünkü doğal tekellerin herhangi bir regülasyon olmadan faaliyet gösterdiği sektörlerde toplumsal refah kaybı ortaya çıkar.

Yukarıda da değindiğimiz gibi ekonomik regülasyonlar, “*yapısal regülasyonlar (structural regulations)*” ve “*davranış regülasyonları (conduct regulations)*” olarak iki ana başlık altında incelenmektedir. Yapısal regülasyonlar, piyasaların etkin işleyişine yönelik devlet tarafından yapılan düzenleme ve müdahalelerdir. Piyasada eksik rekabet ve haksız rekabeti ortadan kaldırmaya ve rekabete fonksiyonel işlerlik kazandırmayı amaçlayan her türlü düzenlemeler yapısal regülasyonları ifade etmektedir. Piyasaya giriş-çıkış izinleri, devlet için stratejik öneme sahip sektörlerde lisanslama uygulamalarına gidilmesi gibi uygulamalar yapısal regülasyonlara örnek verilebilir (Aktan & Karaaslan, 2009: 81).

Piyasaların etkin işleyişi amacına yönelik olarak piyasa aktörlerinin davranışlarını düzenleyen kamusal regülasyonlar ise “*davranış regülasyonları*” olarak adlandırılmaktadır. Fiyatlara ilişkin kontroller, tüketicilerin korunmasına yönelik düzenlemeler, ürün satışlarının tabi olduğu usul ve esasları içeren kurallar, davranış regülasyonlarına örnek verilebilir (Aktan, 2005: 93).

Ekonomik regülasyonları inceleyen “*regülasyon ekonomisi*” ise, piyasa ekonomisinin etkin işleyişinin sağlanmasına yönelik devlet müdahalelerini ya da kamusal düzenlemeleri (regülasyonları) çeşitli boyutlarıyla araştıran bir iktisat disiplininin adıdır (Aktan & Karaaslan, 2009: 79). Bu iktisat disiplinin gelişmesine 1982 Nobel Ekonomi Ödülü sahibi George J. Stigler’in büyük katkıları olmuştur. (Stigler, 1971.)

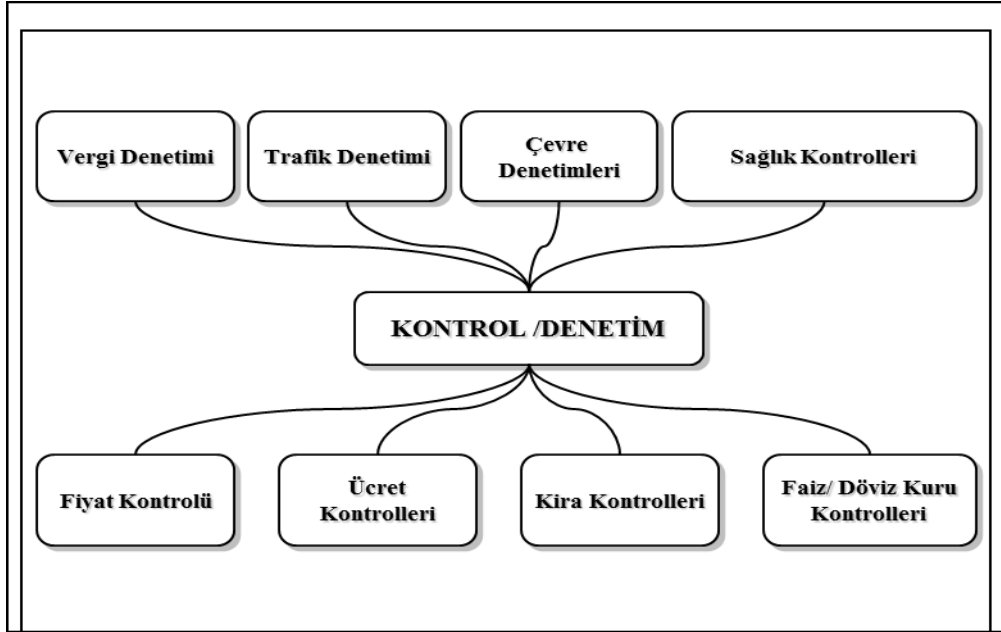
Sosyal regülasyonlar, geniş anlamıyla toplumsal hakları korumaya ve sosyal refahı arttırmaya yönelik regülasyon faaliyetleridir. Sosyal regülasyonlar ile piyasanın gelir dağılımında adaleti tesis edememesi ve kaynak dağılımında etkinliği sağlayamaması nedenleri ile ortaya çıkan sorunlar giderilmeye çalışılmaktadır. Belirli bir asgari geliri işgücüne garanti eden asgari ücret uygulaması, firmaların neden olduğu çevre kirliliği sorunlarının çözümüne yönelik çevre regülasyonları, yeterli gelir imkanına sahip olmadığı için bireyleri sosyal güvenlik şemsiyesi altına alan sosyal güvenlik uygulamaları, bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını azaltmaya yönelik sübvansiyonlar (teşvikler) sosyal regülasyonlara örnek olarak gösterilebilir (Tepe & Ardiyok, 2004: 107; Aktan & Karaaslan, 2009: 81).

“*İdari regülasyonlar*” ya da “*süreç regülasyonları*” kamusal regülasyon sürecinde ortaya çıkan bürokratik zorunlulukları ve idari maliyetleri ifade etmektedir (Çetin, 2009: 35). Devletin işlemlerinin daha karmaşık bir hal almasıyla birlikte ortaya çıkan form doldurmak, rapor sunmak, kayıt tutmak, bildirimde bulunmak gibi işlemler halk dilinde genellikle “bürokrasi ve kırtasiyecilik” olarak adlandırılmaktadır (Tepe & Ardiyok, 2004: 109). Ekonomide dengesizliklerin ortaya çıkmaması için kamusal regülasyonlar sonucunda artan işlemlerin maliyetlerinin düşürülmesi gerekmektedir. Kısa ve öz bir tanımla, toplumsal düzeni sağlamanın maliyeti olarak açıklayabileceğimiz “*işlem maliyetleri*” ilk defa 1991 Nobel Ekonomi Ödülü sahibi Ronald H. Coase tarafından ele alınmış ve özellikle son yıllarda büyük önem kazanmıştır (Demir, 1996: 210). Öyle ki Yeni Kurumsal İktisat Okulu içerisinde İşlem Maliyetleri İktisadı yaklaşımı ortaya çıkmış ve ayrı bir disiplin olarak gelişmiştir.

Şekil 4’te bazı regülasyon ve kontrol örnekleri yer almaktadır. Vergi denetimi, trafik denetimi, çevre denetimleri ve sağlık kontrolleri regülasyonlara, fiyat kontrolü, ücret kontrolleri, kira kontrolleri ve faiz/döviz kuru kontrolleri ise ekonomik kontrollere örnek verilebilir.

Özetle, piyasalara girişı ve piyasalardaki davranışı düzenleyen yasal kural ve kurumlar, “*ekonomik regülasyonlar*”, üretimin toplumsal dışsallıklarının düzenlenmesi “*sosyal regülasyonlar*”, bürokratik işlemleri içeren regülasyonlar ise “*idari regülasyonlar*” veya “*süreç regülasyonları*” olarak tanımlanmaktadır (Oğuz, 2011: 23).

Şekil 4: İdari, Sosyal ve Ekonomik Regülasyon ve Kontrollere Bazı Örnekler

Kaynak: (Aktan, 2004: 84).

IV. AMACI: PİYASA BAŞARISIZLIKLARININ DÜZENLENMESİ VE KONTROLÜ

Piyasa, iktisadi birimler olarak üretici ve tüketicilerin faaliyetlerinin gerçekleştiği yerdir (Aktan, 2009: 1). Piyasa başarısızlığı (market failure) ise, piyasanın etkin çalışması için gerekli fonksiyonları (üretim ve tüketim) yerine getirememesidir (Bator, 1958: 251). Piyasanın kendi halinde bırakıldığında ortaya çıkardığı bir

takım başarısızlıklar devletin iktisadi regülasyonlara başvurmasının rasyonelini oluşturmaktadır.

Geleneksel iktisat teorisine göre, piyasa başarısızlığına yol açan ve devletin kamusal regülasyonlara başvurmasında rol oynayan faktörler; aksak rekabet, dışsal ekonomiler, ölçek ekonomileri ve doğal tekeller ve son olarak da kamusal mallardır. Ancak, Yeni Kurumsal İktisat Okulu içerisinde gelişen ve piyasa başarısızlıklarına neden olan asimetrik enformasyon ve işlem maliyetlerini de unutmamak gerekir.

Piyasa başarısızlığına neden olan faktörlerin başında *aksak rekabet* gelmektedir. Bilindiği gibi tam rekabet piyasaları, çok sayıda alıcı ve satıcı bulunan, piyasaya giriş çıkış serbestisi sağlanmış, homojen malların bulunduğu ve bütün piyasa ilişkilerinin açıkta cereyan ettiği bir piyasa modelidir (Aktan, 2009: 2).

Yukarıdaki şartların hep birlikte sağlanması halinde “*tam rekabet*”, bu koşullardan birinin bile olmaması halinde “*aksak rekabet*” söz konusudur. Gerçek hayatta bu şartların hemen hiçbirinin tam olarak sağlanamayacağı, bu nedenle de bu koşulların “soyut bir varsayım” dan öteye gidemeyeceği bilinmektedir. Tam rekabet piyasalarını ulaşılmaz bir ütopya haline getiren nedenleri kısaca şu şekilde özetleyebiliriz (Aktan, 2009: 3):

- İlk olarak, günümüzde piyasalarda haberleşme ve bilgi elde etme olanaklarının farklılığı nedeniyle tam rekabet piyasasının “*şeffaflık*” özelliği gerçekleştirilememektedir.
- İkinci olarak aynı ihtiyacı karşılamaya yönelik mal ve hizmet türleri arasında piyasada çoğunlukla bir benzerlik söz konusu değildir. Bu durum bazı firmaları, diğerlerine oranla üstün kılmakta ve tam rekabetten sapmalar yani “*aksak rekabet*” söz konusu olmaktadır.
- Üçüncü olarak, günümüz piyasalarında mal ve hizmetlerin üretim ve tüketiminde “*tercih özgürlüğü*” hemen hemen hiç yoktur. Bireyler açısından tercih özgürlüğü, bireylerin piyasada üretilmesini istedikleri mal ve hizmetlerin nelerden ibaret olacağına karar vermeleri ile ilgilidir. Ancak gerçek hayatta başta reklamlar olmak üzere birçok faktör bireysel tercihlerin sapmasına neden olmaktadır. Firmalar açısından tercih özgürlüğünün anlamı ise şudur; firmalar üretim faktörlerinin kullanımında özgür olabilmelidirler. Diğer bir deyişle, firmalar emeğin, sermayenin ya da diğer üretim faktörlerinin hangi mal ve hizmet üretiminde ve ne

bileşimde kullanılacağına özgürce karar verebilmelidirler. Ancak günümüzde bu tercih özgürlüğü de devletin uyguladığı çeşitli politikalarla önemli ölçüde sınırlanmaktadır.

- Son olarak tam rekabet piyasalarının “atomisite” özelliği de günümüz piyasalarında işleyememektedir. Özellikle mal piyasalarında aksak rekabetin söz konusu olması nedeniyle satıcılar kendi aralarında anlaşarak centilmen anlaşmaları yaparak, kartel, tröst, holding vb. kurumlar oluşturarak fiyatları istedikleri şekilde belirleyebilmektedirler.

Geleneksel iktisat teorisinde piyasa başarısızlıklarına neden olan faktörlerden bir diğeri “dışsal ekonomiler”dir. İlk kez Cambridge Okulu’nun kurucusu Alfred Marshall tarafından ortaya atılan dışsal ekonomiler, bir iktisadi birimin üretim ve/veya tüketim faaliyeti neticesinde başka bir iktisadi birimin fayda ve/veya maliyet fonksiyonlarında etkilerde bulunması olarak tanımlanabilir (Aktan & Tosuner, 1986: 142). Dışsal ekonomiler, pozitif olabileceği gibi negatif de olabilir. Pozitif dışsal ekonomiler (dışsal faydalar) ve negatif dışsal ekonomiler (dışsal maliyetler) piyasa ekonomisinin optimal düzeyde işlerliğini engellemektedir. Negatif dışsal ekonomilere ilişkin en bariz örneklerin başında, çevre kirliliği gelmektedir. Negatif dışsallıkların mevcut olduğu durumlarda devlet, devreye girerek bir işletmenin başka ekonomik aktörlere veya topluma yüklediği zararları telafi etmek amacıyla cebri vergiler koyabilir veya firmanın çevreye verdiği zararı ortadan kaldırmak ya da en azından minimize etmek için firmaya filtre takma mecburiyeti getirebilir veya çevreye zarar veren ürünlerin üretiminin maliyetlerini artırıcı diğer önlemler alabilir. Böyle bir durum karşısında piyasa şartlarında makul düzeyde bir kar elde ederek piyasada var olmayı tercih eden firma üretimine devam edecek, fakat bunu çevreye zarar vermeyen üretim süreçlerini kullanarak gerçekleştirecektir.

Negatif dışsallıklar, piyasada fiyat mekanizmasının etkin sonuçlar vermesini engelleyecek ve kaynak dağılımının etkinliğini bozacaktır. Bu durum ise devletin kamusal regülasyonlar aracılığıyla piyasaya müdahale etmesini zorunlu kılmaktadır. Sadece negatif dışsal ekonomileri bertaraf etmek değil, aynı zamanda piyasada etkinliğe ulaşılmasını sağlamak amacıyla pozitif dışsal ekonomilere de müdahale edilmesi gerekli olabilir. Topluma olumlu katkılar yapan ekonomik aktörler, sağladıkları toplumsal katkının bir teşviki olarak faaliyetlerinde desteklenerek ödüllendirilebilir. Fakir, düşkün, öksüz, yetim vs. kesimleri koruyucu faaliyetler veyahut eğitim çağındaki bireyleri bilgilendirici bir eğitim

faaliyeti veya yeşilliklerin korunarak ağaç dikilmesine yönelik kampanyalar devlet tarafından belirli şekil ve şartlar dahilinde organize edilebilir, başarılı çalışmalar ödüllendirilebilir, bu tür kampanyaların başarılı yöneticileri çalışmalarının devamı konusunda teşvik edilebilir. Tüm bu örnekler dışsal ekonomilerin varlığı nedeni ile yapılan kamu düzenlemelerinin sadece kısıtlama biçiminde olmadığını, ama aynı zamanda teşvikler de içerdiğini göstermektedir (Savaş, 1987: 87; Aktan & Karaaslan, 2009: 85).

“Ölçek ekonomileri” ve “doğal tekel” piyasa başarısızlıklarına neden olan ikinci bir faktördür. Ölçek ekonomilerinin piyasada başarısızlıklara neden olmasına yol açan sebeplerin başında bu üretim faaliyetinin gerektirdiği hacim gelmektedir.

Ölçek ekonomileri üretim düzeyinin artmasıyla birlikte maliyetlerin düştüğü piyasaları tanımlamaktadır. Buna göre, ölçek büyüdükçe getiri de artmaktadır. Geleneksel iktisat teorisine göre piyasalar önemli ölçek ekonomileri olmadığı halde bir tek veya bir grup teşebbüsün pazarın tamamına hizmet eder hale gelmesi veya ölçek ekonomileri nedeniyle sadece tek bir firmanın pazara hizmet sunmasının etkinliği sağladığı doğal tekellerin ortaya çıkması nedeniyle başarısızlığı uğramaktadır (Tepe & Ardiyok, 2004: 114). Sulama, kanalizasyon, posta, telekomünikasyon, doğal gaz, elektrik, demiryolu, denizyolu ve hava yolu taşımacılığında oluşan hizmetler ancak belirli bir ölçekten sonra karlı üretime izin verdiği için ölçek ekonomileri olarak isimlendirilmektedir. Geleneksel iktisat teorisine göre ölçek ekonomilerini oluşturan bu hizmetler, özel bir firmaya bırakıldığında toplum için zararlı olacağından regülasyona tabi tutulması toplum yararına olacaktır. Çünkü, bu sektörlerden herhangi birinde tek bir firmanın üretimde bulunması piyasada adaletsizliğe neden olacaktır. Bu duruma sebep ise firmanın üretim düzeyini daha düşük bir düzeyde belirleyerek daha yüksek fiyattan yaptığı satış sayesinde aşırı karlar elde etmesidir. Böyle bir durum tasvip edilmeyeceği için üretimin devletin tekelinde gerçekleştirilmesi, özel tekel eliyle gerçekleştirilmesine göre daha tercih edilebilir bir durumdur. İşte bu noktada ölçek ekonomilerinin mevcudiyeti nedeniyle piyasada oluşan başarısızlık, bu tür hizmetleri devletin üzerine alması ile sonuçlanmaktadır (Aktan & Karaaslan, 2009: 85).

Ölçek ekonomileri zamanla bazı sektörlerde tekeli eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olur. Buna “doğal tekel” adı verilmektedir. İlk kez John S. Mill tarafından ortaya atılan doğal tekeller, piyasada sadece bir firmanın varlığı halinde, maliyetlerin düşeceği ve etkinliğin sağlanacağı yapıdır (Akça, 2007: 32). Ancak,

geleneksel iktisat teorisine göre sektörde bir firma tekel durumuna geldiği zaman, söz konusu firmanın fiyatı, rekabet düzeyinin üstüne çıkararak ve üretimini rekabetçi piyasanın yol açacağı düzeyin altına düşürerek karını maksimize etmek için bu piyasadaki hakimiyetini kullanması ihtimali vardır. Fiyat, üretimin marjinal maliyetinin üzerinde oluşacağı için, teorik olarak toplam sosyal refah maksimum erişilebilir düzeyin altında olur. Bu yüzden, geleneksel iktisatçılar bu tür doğal tekellerin piyasa başarısızlığını ifade ettiğini ve bunun fiyatları ve fiyatın üretimin marjinal maliyetlerine daha yakın olacağı böyle bir sektörde ürün düzeyini regüle etme konusunda devlet müdahalesini gerektirdiğini savunurlar (Aktan & Karaaslan, 2009: 86).

Piyasada aksaklıklara yol açan dördüncü etken “*kamusal mallar*” oluşturmaktadır. İlk kez 1970 Nobel Ekonomi Ödülü sahibi Paul A. Samuelson tarafından ele alınan kamusal mallar, bireylerden herhangi birinin tüketimi nedeniyle diğer bireylerin tüketiminin azalmadığı ve herhangi bir bedel ödemediği kullanmak isteyenlerin dışlanmadığı mallardır.

Bölünemeyen, pazarlanamayan, tüketiminde dışlamanın mümkün olmadığı mallara kamu maliyesi literatüründe “*tam kamusal mallar*” adı verilmektedir (Aktan & Karaaslan, 2009: 86). İç ve dış güvenlik ile adalet ve diploması hizmetleri tam kamusal hizmetlere örnek olarak gösterilebilir. Bu tür hizmetler tümüyle piyasa ekonomisi tarafından sunulamayacağından devletin bu hizmetleri sunması kaçınılmaz olmaktadır.

Öte yandan geleneksel kamusal mallar teorisinde “*yarı kamusal mallar*” olarak nitelendirilen eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi hizmetlerin tek başına devlet tarafından sunulması arzu edilmemektedir (Aktan & Karaaslan, 2009: 86). Yarı kamusal mallar bölünebilen, pazarlanabilen ve dışsal faydalar yayan mallardır. Bu tür hizmetlerin sahip olduğu dışsal ekonomiler özelliği devlet müdahalesinin rasyonelini oluşturmaktadır. Yarı kamusal mallara tipik örnek, eğitim ve sağlık hizmetleridir.

“*Merit mallar*” olarak isimlendirilen ve toplumda sosyal adalete hizmet eden faaliyetlerin de tam anlamıyla özel sektör tarafından sunumu mümkün değildir. Devletin, sosyal adaletin ve fırsat eşitliğinin gerçekleşmesine yardımcı olan bu tür mal ve hizmetlerin sunumunda özel sektöre teşvikler sağlaması mümkündür. (Aktan, 2005: 98). Merit mallar, bölünebilme ve tüketimden dışlama özelliğine sahip mallardır. Merit mallara örnek olarak ilkökul eğitimi, huzurevleri, kimsesiz

çocuk bakım ve yetiştirme merkezleri ve akıl hastaneleri gibi hizmetleri gösterebiliriz.

Topluma negatif dışsallık yayan ve “*demerit mallar*” olarak isimlendirilen malların da özel sektör tarafından sunumu mümkün değildir (Aktan, 2009: 17). Uyuşturucu kullanımı, sigara ve alkol kullanımı, pornografi gibi olumsuz faaliyetleri örnek verebileceğimiz demerit malların kar maksimizasyonunun hakim olduğu piyasaya bırakılması düşünülemez. Devlet, demerit malların üretiminde mutlaka düzenleyici rol üstlenmelidir.

Piyasa aksaklıklarına sebep olan ve dolayısıyla kamusal regülasyonların rasyonelini açıklayan bir diğer argüman “*asimetrik enformasyon*” dur. Yeni Kurumsal İktisat Okulu içerisinde ortaya çıkan bilginin ekonomiyi ve ekonomik kararları nasıl etkilediğini ele alan Enformasyon Ekonomisi yaklaşımının da öncüsü olan 2001 Nobel Ekonomi Ödülü sahibi George A. Akerlof piyasada alıcı ile satıcı arasındaki bilgi farklılığının, yani asimetrik enformasyonun piyasaların etkinliğini nasıl bozabileceğini açıklamıştır. Buna göre, sahip olduğu malını satma kararı alan birey malının gerçek değerini bilmesine karşın, o mala talip olan alıcı, malın kalitesi ve fiyatı konusunda tam bir bilgiye sahip değildir. Yani, satıcılar ve alıcılar arasında bir enformasyon asimetrisi bulunmaktadır. Birinin bildiğini diğerinin tam bilmediği bir işlem mevcuttur. Örneğin tüketicilerin bildirimlerine ihtiyaç duyan sigorta sektöründe karakteristikleri tam anlamıyla belirlenemeyen birçok müşterinin aynı risk grubuna sokulması nedeni ile satıcı firma açısından bir asimetrik bilgilenme vardır (Akerlof, 1970: 489.)

Piyasa aksaklıklarına sebep olan diğer bir faktör ise yukarıda da Yeni Kurumsal İktisat Okulu ile beraber artan önemine değindiğimiz “*işlem maliyetleri*” dir. İşlem maliyetleri toplumsal düzeni ve sözleşmelerin gereklerini yerine getirilmesini sağlamanın maliyetini içermektedir. İşlem maliyetleri piyasada üç şekilde görülmektedir. Bunlar: “*arama ve bilgi maliyetleri (search and information costs)*”, “*pazarlık maliyetleri (bargain costs)*” ve “*gözetme ve uygulama maliyetleri (policing and enforcement costs)*” dir. Arama ve pazarlık maliyetleri piyasadaki malların sayısı ile ilgilidir. Gözetme ve uygulama maliyetleri ise işlem maliyetleri ile devlet ilişkisi ifade edilmektedir (Demir, 1996: 216-218). İşlem maliyetlerinin artması piyasanın başarısızlığına neden olmaktadır.

Piyasanın aktörlerinin içinde bulunduğu bu açmazlar devleti, eylem ve işlemlerin daha öngörülebilir bir düzlemde gerçekleşmesini sağlayacak regülasyon politikaları uygulamaya iter.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan anlaşılacağı üzere piyasa ekonomisi muhtelif nedenlerden dolayı başarısızlıklara uğramakta ve optimal etkinlikte işlerlik gösterememektedir. Piyasanın başarısızlığı ise kamusal regülasyonlara başvurulmasına gerekçe oluşturmaktadır.

V.SONUÇ

İktisadi regülasyonlar, iktisadın nispeten yeni bir alt-disiplini olarak kabul edilebilecek olan Regülasyon İktisadı'nın konusunu oluşturur. Piyasa ekonomisinin etkin ve fonksiyonel işlerliği için regülasyonlar (kontroller) gereklidir. Bir başka ifadeyle, regülasyonlar piyasa başarısızlıklarının (yetersizliklerinin) kaçınılmaz bir sonucudur. Önemli olan oluşturulacak olan regülasyon ve kontrollerin piyasa ekonomisinin ana felsefesine uygun olması ve piyasaların etkin ve fonksiyonel işlerliğini azaltmamasıdır.

KAYNAKLAR

- Akerlof, George Arthur, “*The Market for “Lemons”: Quality Uncertainty and the Market Mechanism*”, The Quarterly Journal of Economics, Vol: 84, No: 3, 1970, pp. 488-500.
- Akça, Haşim, Regülasyon Ekonomisi, Adana: Nobel Kitabevi, 2007.
- Aktan, Coşkun Can, “Regulatory Public Policies : An Introductory Survey”, the International Journal of Economics and Finance Studies (IJEFS), Vol 8. No 2 , 2016.
- Aktan, Coşkun Can, “*Regulation and Control vs. Deregulation and Decontrol*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Dergisi, Cilt:8, Sayı:2, 1993.
- Aktan, Coşkun Can, Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi, İzmir: Anadolu Matbaacılık, 2001.
- Aktan, Coşkun Can, Değişim Çağında Devlet, Konya: Çizgi Kitabevi, 2003.
- Aktan, Coşkun Can, Privatization and The Turkish Experience, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004.
- Aktan, Coşkun Can, “*Piyasa Başarısızlığının Anatomisi ve Kamu Ekonomisi Rasyoneli*”, içinde: Coşkun Can Aktan & Dilek Dileyici, Kamu Ekonomisi, İzmir: Birleşik Matbaacılık, 2009, ss. 1-30.

- Aktan, Coşkun Can & Mehmet Tosuner., “*Dışsal Ekonomiler*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, 1986, ss. 139-153.
- Aktan, Coşkun Can & Yusuf Tuğrul Karaaslan, “*Regülasyon Ekonomisi ve Kamusal Regülasyon Teorisi*”, içinde: Coşkun Can Aktan & Dilek Dileyici, Kamu Ekonomisi, İzmir: Birleşik Matbaacılık, 2009, ss. 79-100.
- Alkin, Erdoğan, “*Piyasa Ekonomisine Kamu Müdahalesi*”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, 2004, ss. 1-7.
- Alkin, Erdoğan & Kemal Yıldırım & Mustafa Özer, İktisada Giriş, içinde: İlyas Şıklar (ed.), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1472, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 785, 2003.
- Ardıyok, Şahin, Doğal Tekeller ve Düzenleyici Kurumlar, Türkiye için Düzenleyici Kurum Modeli, Ankara: Rekabet Kurumu, 2002.
- Atiyas, İzak, “*Ne İçin ve Nasıl Regülasyon?*”, içinde: İzak Atiyas (Koor.), Devletin Düzenleyici Rolü, İstanbul: TESEV Yayınları, 2000, ss. 19-34.
- Bator, Francis Michel, “*The Anatomy of Market Failure*”, The Quarterly Journal of Economics, 1958, pp. 351-379.
- Begg, David & Stanley Fischer & Rudiger Dornbusch, Economics, İstanbul: Alkım Yayınevi, 1997.
- Brown, Charles Victor & Peter Mcleod Jackson, Public Sector Economics, Oxford: Blackwell, 1994.
- Çetin, Tamer, “*Regülasyon İktisadi Üzerine Farklı Yaklaşımlar*”, Telekomünikasyon ve Regülasyon Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 2, Nisan-Mayıs-Haziran, 2005, ss. 106-123.
- Çetin, Tamer, “*Regülasyonun Etkinlik Analizi ve Regülasyon Türleri*”, Çimento İşveren Dergisi 1, Ocak, 2009, ss. 22-38.
- Demir, Ömer, Kurumcu İktisat, Ankara: Vadi Yayınları, 1996.
- Hertog, Johan Den, “*General Theories of Regulation*”, 1999, <http://encyclo.findlaw.com/5000book.pdf>, 30.11.2016, (Hertog, Johan Den, “*General Theories of Regulation.*” in: Boudewijn Bouckaert & Gerrit de Geest (eds.), Encyclopedia of Law and Economics, Volume III. The

- Regulation of Contracts, Cheltenham, UK: Edward Elgar, 1999, pp. 223-270).
- Kleinstauber, Hans-Jürgen, “*The Internet between Regulation and Governance*” in: Christian Moller & Arnaud Amouroux (eds.), OSCE Representative on Freedom of the Media, The Media Freedom Internet Cookbook, Vienna: OSCE, 2004, pp. 61-75.
- Kraus, Michael, “*Liberalised Energy Markets-Do We Need Re-Regulation?*” Applied Research in Environmental Economics, Physica-Verlag HD, 2005, pp. 197-218.
- North, Douglas Cecil, Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans, (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Ogus, Anthony, “*Self Regulation*”, 1999, <http://encyclo.findlaw.com/9400book.pdf>, 01.12.2016, (Anthony Ogus, “*Self Regulation*”, in: Boudewijn Bouckaert & Gerrit de Geest (eds.), Encyclopedia of Law and Economics, Volume III. The Regulation of Contracts, Cheltenham, UK: Edward Elgar, 1999, pp. 587-602).
- Oğuz, Fuat, Devlet ve Piyasa: Regülasyon Ekonomisine Giriş, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.
- Parker, David, “*Economic Regulation: A Preliminary Literature Review and Summary of Research Questions Arising*”, Centre on Regulation and Competition, Working Paper Series, Paper No: 6, October, 2001.
- Savaş, Vural, Piyasa Ekonomisi ve Devlet, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1987.
- Stigler, George, “*The Theory of Economic Regulation*”, Bell Journal of Economics and Management Science, Vol: 2, 1971, pp. 3-21.
- Tepe, Berna & Şahin Ardiyok, “*Devlete Yeni Rol: Regülasyon*”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 37, Sayı: 1, Mart, 2004, ss. 105-130.